

GENEALOGICA VARIA

Sköldens baksida

VAPENPLÅTARNA I RIDDARHUSSALEN döljer flera historiska hemligheter som väntar på att utforskas.

Vid inventeringen och fotograferingen av Riddarhussalens vapenplåtar som utfördes 2014 fotograferades även plåtarnas baksidor, som annars hänger osynliga mot väggen. Dessa avslöjar ibland hur plåtarna har fått nya skepnader och flyttats om i salen, vilka konstnärerna var och deras metodik.

En vanlig missuppfattning är att vapenskölden i Riddarhussalen krossas när en ätt har utslocknat. Detta är en omöjlighet, inte minst av historiska och antikvariska skäl. Däremot har sköldar återanvänts

genom historien, antingen när en ätt har upphöjts till en högre värdighet (friherrlig eller grevlig) och den därmed inaktuella lågadliga skölden har befunnits överflödig. Eller när en ätt har utslocknat och skölden har tagits i anspråk av någon annan ätt. En ny vapensköld har då antingen målats över det gamla vapnet eller så har det nya vapnet målats på plåtens baksida.

Det finns fler än hundra bemålade baksidor av vilka ett tjugotal är signaturer, skisser eller originalkonstverk och övriga med enkla noteringar. ☞

Oscar Langenskiöld, riddarhusammanuens

FOTO: GABRIEL HILDEBRAND.

ÅTERANVÄNDA SKÖLDAR

Friherrliga ätten Tilas, nr 248 (baksida)

På baksidan påträffas ättens lågadliga vapen.

Den adliga ätten Tilas vapenplåt syns inte i Riddarhussalen. När ätten upphöjdes i friherrlig värdighet återanvändes nämligen plåten och det nya friherrliga vapnet målades på baksidan som därmed blev framsida.

Adliga ätten Funck, nr 826 (baksida)

Baksidan visar den ointroducerade friherrliga ättens vapensköld.

Isak Funck upphöjdes till friherrlig värdighet den 17 april 1733, men något friherrebrev uttogs inte och ätten blev aldrig introducerad på Riddarhuset. Hans son slöt sedermera ätten på svärdssidan. Bilden visar denna friherrliga ätts vapensköld, som annars inte har någon plats i Riddarhussalen.

Adliga ätten Göthenstierna, nr 1501 (baksida)

Baksidan pryds av friherrliga ätten Hogguers, nr 124, originalvapen. Bröderna Johan Jakob och Antoine Hogguer både naturaliserades och upphöjdes till friherrlig värdighet, men slöt själva ätten. Genom nåd från Gustav III adopterades deras farbrors sonson, Daniel Hogguer, på den utdöda ättens namn och nummer, som tack för ättens trogna tjänster för Sverige. Ätten kunde sålunda leva vidare. Vid introduktionen på Riddarhuset hade dock Hogguerska ättens gamla vapensköld redan tagits i anspråk av familjen Göthenstierna och en ny sköld kom att målas upp, den som i dag hänger i Riddarhussalen.

ORIGINALSKÖLDAR

Riddarhuset grundades den 30 mars 1625 och adeln såg sig om efter ett lämpligt hus. Året efter förvärvade adeln en provisorisk byggnad invid Sankta Gertruds gillestuga, vid dagens Tyska kyrkan, men den befanns efterhand vara oansenlig och otjänlig. Först år 1638 inköpte adeln den tomt på vilken dagens riddarhus kunde byggas.

»Sedhen befaltte Landtmarschalken dem af Adell, att dhe schole låta måla dehres vapn, effter som Peter Kruse så många kopperplåter der till hade förähratt, hvaropå dhe kunne måhlas. Dett dhe och effterkommo.»

Riksdagsprotokollet från 1633.

Även i det gamla riddarhuset fanns en riddarhussal där vapenplåtar hängde på väggarna. En del av dessa ska ha flyttats över till det nya riddarhuset. Där kom några ätter att låta måla om sina vapensköldar på vad som möjligen, men inte säkert, är de ursprungliga plåtarnas baksidor. De nya vapenbilderna har ett annat formspråk än de gamla som har en mattare kulör.

Adliga ätten Skytte, nr 429 (baksida) och adliga ätten Månesköld af Norge, nr 218 (baksida)

Ättarnas originalsköldar från första delen av 1600-talet återfinns på baksidan.

Adliga ätten Silfversvärd, nr 184 (baksida)

Ättens originalsköld från första delen av 1600-talet återfinns på baksidan.

Grevliga ätten Lewenhaupt, nr 2 (baksida)

Ättens originalsköld från första delen av 1600-talet återfinns på baksidan. Skölden kapades i samband med ommålningen, så den nedre delen av originalmålningen saknas.

Adliga ätten Galle i Finland, nr 194 (baksida)

Plåtens baksida har ett väsensskilt uttryck.

Forskningen vet inte mycket om denna sköld. Troligtvis målades den i utlandet och ansågs inte passa in i Riddarhusalen. Den ursprungliga vapenplåten ersattes av en betydligt mer återhållen baksida, det som i dag är framsidan.

Adliga ätten von Eggers, nr 1913 (baksida)

En originalsköld av senare datum är von Eggers. Baksidan visar ett ursprungligt, men inte längre använt, vapen.

Det återfinns även i Pehr Carlskiölds berömda vapenbok, först tryckt 1764. I Carlskiölds version saknas en del attribut, såsom fanorna. På plåten står skrivet: »Efter Carlskiölds wapnbok, men orätt och cassetat.»

KONSTNÄRERNA OCH DERAS TEKNIKER

Forskningen vet förhållandevis lite om vapenplåtarnas konstnärer. Heraldikern C.G.U. Scheffer har i sin översikt »Riddarhusets sköldemålare» redogjort för introduktionsprocessen på Riddarhuset. Den som introducerades hade själv ansvaret att låta måla upp en vapensköld till Riddarhuset. Av konstnärerna, som var både dekorationsmålare och kunniga målarmästare, var en del flitigt anlitade, men signering av plåtarna är förhållandevis sällsynt före mitten av 1800-talet. Ett fåtal kvittenser förvaras dock i Riddarhusets arkiv.

En konstvetenskaplig analys av plåtarna, med studier av både de övermålade framsidorna och baksidorna, skulle sannolikt kunna bidra åtskilligt till kunskapen om adelns historia.

Adliga ätten Ruuth, nr 1069 (framsida)

Signerat på baksidan *Pinsit L: Bolander 1771*.

Hovmålaren Lars Bolander (1731–1795) är känd för sina målningar och väggdekorer på slott såsom Strömsholm och Ekolsund. Vid det sistnämnda slottet anordnade Gustav III ett stort tornerspel 1776 och Bolander anlätades att måla alla riddarrustningars sköldar. I Riddarhussalen finns flera sköldar i samma konstnärliga stil av vilka Bolander har utfört de flesta.

Adliga ätten Hedin, nr 2344 (framsida)

Signerat på baksidan *Carl L. Högberg Mars 1904*.

Carl L. Högberg har utfört plåtarna Palander af Vega 1880, Wijk 1891 och Hedin 1904. En annan sen konstnär är David Friefeldt som anlätades för restaureringar av plåtar men exempelvis har målat ätterna Berencreutz och Gentscheins vapen. Både Högberg och Friefeldt var verksamma vid Kungl. Maj:ts Orden och dess utförande av serafimersköldar.

Adliga ätten Rosengrip, nr 1685 (baksida)

Baksidan av ätten Rosengrips vapensköld har vad som troligen är ett konstnärens färgprov.

Grevliga ätten Tessin, nr 58 (baksida)

På baksidan syns den okände konstnärens skiss.